

Chambre des Représentants

SESSION 1981-1982

10 DÉCEMBRE 1981

PROPOSITION DE LOI

modifiant le Code civil de manière à abaisser
à dix-huit ans l'âge de la majorité civile

(Déposée par M. Brouhon)

DEVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

Ce n'est pas la première fois qu'une initiative parlementaire est prise en vue d'abaisser de 21 à 18 ans l'âge auquel, pour reprendre les termes mêmes de l'article 488 du Code civil (Chapitre I^{er} du Titre VI), « on est capable de tous les actes de la vie civile sauf la restriction portée au titre du mariage ».

Le Sénat, notamment, a été saisi le 22 août 1975, par le ministre de la Justice de l'époque, M. Vanderpoorten, d'un projet de loi abaissant à 18 ans, l'âge de la majorité civile (Doc. n° 673/1 de la Session 1974-1975).

Relevé de caducité à deux reprises, ce projet n'a pas encore été discuté en séance plénière par Mesdames et Messieurs les Sénateurs.

Pourtant, le Conseil d'Etat a émis à l'égard du projet un certain nombre d'observations dont les auteurs de la présente proposition se sont inspirés.

Pourtant aussi, le législateur s'est prononcé à diverses reprises en faveur de mesures tendant à faire des jeunes de dix-huit ans des individus adultes capables d'accomplir tant sur le plan civique que dans leur vie de tous les jours des actes importants et à en subir, le cas échéant, les responsabilités :

— l'âge de l'électorat a été abaissé à dix-huit ans successivement pour les élections communales, les élections d'agglomération et de fédérations de communes, les élections européennes, les élections législatives et provinciales;

— l'âge de la conscription pour le service militaire obligatoire a également été abaissé à dix-huit ans de même que celui du recrutement dans les corps de police.

Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1981-1982

10 DECEMBER 1981

WETSVOORSTEL

tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek ten einde
de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid tot
achttien jaar te verlagen

(Ingediend door de heer Brouhon)

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Het is niet de eerste maal dat vanuit het Parlement het initiatief wordt genomen om de leeftijd waarop men, krachtens artikel 488 van het Burgerlijk Wetboek (Hoofdstuk I van Titel VI), « bekwaam is tot alle handelingen van het burgerlijk leven, behoudens de in de titel « Het huwelijk gestelde beperking », van 21 op 18 jaar te brengen.

Zo werd met name door de toenmalige minister van Justitie Vanderpoorten op 22 augustus 1975 bij de Senaat een wetsontwerp ingediend om de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid tot 18 jaar te verlagen (Stuk n° 673/1 van de zitting 1974-1975).

Dit ontwerp werd reeds tweemaal van verval ontheven, doch de senatoren hebben het nog altijd niet in openbare vergadering behandeld.

De Raad van State heeft evenwel met betrekking tot dit ontwerp een aantal opmerkingen geformuleerd, die de indieners van het onderhavige voorstel tot leidraad hebben gediend.

Zo heeft ook de wetgever zich herhaaldelijk uitgesproken voor maatregelen om van de achttienjarige jongeren volwassen burgers te maken, die in staat zijn zowel op burgerlijk gebied als in het dagelijkse leven belangrijke handelingen te verrichten waarvoor zij desgevallend ter verantwoording kunnen worden geroepen :

— de kiesgerechtigde leeftijd werd tot achttien jaar verlaagd achtereenvolgens voor de gemeenteraadsverkiezingen, de verkiezingen voor de agglomeraties en de federaties van gemeenten, de Europese verkiezingen, de parlements- en de provincieraadsverkiezingen;

— de leeftijd waarop de recruten worden opgeroepen om hun dienstplicht te vervullen, werd eveneens tot achttien jaar verlaagd en dat geldt ook voor die waarop men kan worden aangeworven in de politiekorpsen.

Il convient d'ajouter que la loi du 8 avril 1965 a rendu les adolescents de 18 ans pénalement responsables, que l'arrêté royal du 14 mars 1968 leur permet de conduire une voiture automobile et que le mineur d'âge peut, à ce moment, demander son émancipation s'il est orphelin de père et de mère.

C'est aussi l'âge auquel la majorité des jeunes terminent leurs études pour entrer dans la vie professionnelle.

* * *

D'autres pays ont déjà tenu compte de l'évolution de la société, du progrès social, des nouvelles réalités économiques, de l'évolution des mœurs, pour abaisser l'âge de la majorité civile. Parmi eux, la France dont le Code civil a servi de modèle au nôtre et dont l'article 488 est toujours celui que nous appliquons alors que nos voisins du Sud l'ont transformé afin de faire des jeunes de dix-huit ans des femmes et des hommes adultes.

L'objectif de la présente proposition est donc de tenir compte des réalités et de tirer les conséquences logiques des mesures déjà prises par le législateur.

Toutefois, elle n'a pas l'ambition de régler, comme c'est le cas du projet de M. Vanderpoorten, l'ensemble des dispositions du Code civil relatives au mariage, mais uniquement de modifier les dispositions d'autres Codes et d'autres lois — telle sur la protection de la jeunesse — en fonction des conséquences d'un abaissement à 18 ans de l'âge de la majorité civile.

C'est volontairement et dans cet esprit qu'elle modifie également l'article 388 du Code civil en ce qu'il définit la notion de l'individu « mineur d'âge ».

Dans le système de démocratie parlementaire qui est le nôtre, le droit de vote doit s'exercer en toute indépendance.

Peut-on affirmer que cette indépendance existe réellement si celui qui bénéficie du droit de vote, reste, par exemple, soumis à l'autorité de ses parents ou à celle des personnes qui en assument éventuellement la garde ?

C'est aussi en raison du fait qu'il est illogique d'encore déclarer civilement incapables des jeunes qui, en cas de nécessité, seraient appelés à donner leur vie pour leur pays et qui, dans leur existence de tous les jours, sont pénalement responsables des actes répréhensibles qu'ils commettent.

En abaissant l'âge de la majorité civile à dix-huit ans, le législateur ne ferait que compléter la mise en œuvre qu'il a entamée de mesures permettant aux jeunes de remplir plus parfaitement leur rôle au sein de la société.

Commentaire des articles

Article 1

L'article 488 est celui par lequel le Code civil fixe actuellement l'âge de la capacité civile à vingt-et-un ans.

La proposition abaisse cet âge à dix-huit ans.

Art. 2

L'article 388 du même Code attribue le statut de « mineur d'âge » aux personnes non mariées âgées de moins de 21 ans.

Daar komt nog bij dat de wet van 8 april 1965 de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de achttienjarige jongeren heeft ingevoerd, dat het koninklijk besluit van 14 maart 1968 hun de mogelijkheid biedt een autovoertuig te besturen en dat de minderjarige op dat ogenblik om ontvoogding kan verzoeken indien zijn beide ouders overleden zijn.

Het is ook de leeftijd waarop de meeste jongelui hun studie afronden en kennis maken met het beroepsleven.

* * *

Ook in andere landen is, rekening houdend met de ontwikkeling van de maatschappij, de sociale vooruitgang, de nieuwe economische realiteit en met de nieuwe leefgewoonten, de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid verlaagd. Wij denken daarbij aan het Franse Burgerlijk Wetboek dat model heeft gestaan voor het onze en met name ervan artikel 488 dat wij nog altijd toepassen, terwijl onze zuiderburen het gewijzigd hebben om van de achttienjarigen volwaardige vrouwen en mannen te maken.

Dit voorstel beoogt dus rekening te houden met de realiteit en de logische gevolgen te trekken uit de maatregelen die de wetgever reeds genomen heeft.

Anderzijds heeft het niet de ambitie om, zoals dat wel het geval was met het ontwerp van de heer Vanderpoorten, alle bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende het huwelijk te regelen, want het wil niet verder gaan dan een wijziging van de bepalingen van andere wetboeken en wetten — zoals die inzake de jeugdbescherming — om rekening te houden met de gevolgen van het feit dat de burgerlijke meerderjarigheid tot 18 jaar wordt verlaagd.

Voorts is het ook de bedoeling in dezelfde geest artikel 388 van het Burgerlijk Wetboek te wijzigen, in welk artikel het begrip « minderjarige » omschreven wordt.

In onze parlementaire democratie behoort het stemrecht in volle onafhankelijkheid te worden uitgeoefend.

Kan men beweren dat die onafhankelijkheid echt bestaat indien degene die stemrecht heeft, bijvoorbeeld onderworpen blijft aan het gezag van zijn ouders of aan dat van de personen die hem eventueel onder hun hoede hebben ?

Ons voorstel wordt ook ingegeven door de bedenking dat het onlogisch is jongeren burgerrechtelijk onbekwaam te verklaren die, zo nodig, hun leven zouden moeten geven voor hun land en die in het dagelijkse leven strafrechtelijk verantwoordelijk zijn voor de laakbare daden die zij stellen.

Door de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid op achttien jaar te brengen zou de wetgever alleen maar de maatregelen aanvullen die hij reeds genomen heeft om de jongeren in de gelegenheid te stellen beter de hun in de maatschappij toegewezen rol te vervullen.

Commentaar bij de artikelen

Artikel 1

In zijn huidige versie stelt artikel 488 van het Burgerlijk Wetboek de leeftijd waarop men burgerrechtelijk bekwaam is, op eenentwintig jaar vast.

Het voorstel verlaagt die leeftijd tot achttien jaar.

Art. 2

Bij artikel 388 van hetzelfde wetboek wordt aan de ongetrouwden die minder dan eenentwintig jaar oud zijn, het statuut van « minderjarige » toegekend.

Il y a donc lieu de l'adapter en raison du but poursuivi par la présente proposition.

Art. 3

L'article 3 assouplit les conditions dans lesquelles les nouveaux citoyens accédant à la majorité peuvent contracter mariage. Il prévoit qu'en ce qui concerne les majeurs âgés de moins de vingt ans qui désirent se marier et pour lesquels l'assentiment des parents est requis, tout dissentiment entre ceux-ci vaut consentement, ce qui se justifie par le principe de l'égalité entre le père et la mère. Il suffit que ce dissentiment soit constaté par l'Officier de l'Etat civil.

Art. 4 à 6

Il s'agit de conséquences directes de l'article 1.

Art. 7

Il semble normal qu'un jeune adulte de 18 ans estime que la responsabilité qui est celle d'un tuteur la récuse en raison de l'importance qu'elle revêt et souvent, des dépenses auxquelles elle expose celui qui l'exerce.

Art. 8 et 11

La loi sur la protection de la jeunesse doit être modifiée si la majorité civile est abaissée à l'âge de dix-huit ans. C'est le cas des articles 8 et 11 de la présente proposition.

Art. 9

Cet article limite à 20 ans au lieu de 25 ans l'âge jusqu'auquel le mineur d'âge pourra être mis à la disposition du gouvernement par une décision du Tribunal de la Jeunesse.

Art. 10

Cet article ramène à dix-huit ans l'âge auquel le jeune adulte peut disposer de son avoir à la Caisse l'Epargne lorsqu'il a été mis au travail à la suite d'une décision du Tribunal de la Jeunesse.

Art. 11 à 15

Ils appliquent le principe de l'abaissement de l'âge de la majorité civile à certaines dispositions du Code judiciaire, du Code pénal et du Code de Commerce.

Art. 16

La mise en vigueur de la loi doit dépendre de sa promulgation, tout en laissant au pouvoir Exécutif le délai suffisant pour prendre les dispositions qui s'imposent pour appliquer la nouvelle législation.

H. BROUHON

Het dient dus te worden aangepast conform het door dit voorstel nagestreefde oogmerk.

Art. 3

Artikel 3 versoepelt de voorwaarden waaronder de « nieuwe » burgers die meerderjarig gaan worden, een huwelijk kunnen aangaan. Het bepaalt dat inzake de meerderjarigen die minder dan twintig jaar oud zijn, die wensen te huwen en voor wie de toestemming van de ouders vereist is, een verschil van gevoelens tussen de betrokken ouders als toestemming geldt conform het beginsel van de gelijkheid tussen vader en moeder. Het volstaat dat het verschil van gevoelens door de ambtenaar van de burgerlijke stand wordt geconstateerd.

Art. 4 tot 6

Die artikelen zijn een logisch gevolg van het bepaalde in artikel 1.

Art. 7

Het lijkt normal dat een jonge volwassene van achttien jaar meent de functie van voogd te moeten weigeren vanwege de zware verantwoordelijkheid waarmee die opdracht gepaard gaat en gelet op de uitgaven die men zich daarbij vaak dient te getroosten.

Art. 8 en 11

Indien de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid op achttien jaar wordt gebracht, dient de wet betreffende de jeugdbescherming te worden gewijzigd. Dat is het doel van de artikelen 8 en 11 van dit voorstel.

Art. 9

Dit artikel beperkt tot 20 jaar i.p.v. tot 25 jaar de leeftijd waarop de minderjarige bij beslissing van de Jeugdrechtsbank ter beschikking van de regering kan worden gesteld.

Art. 10

Dit artikel bepaalt dat de jonge volwassene voortaan reeds op 18-jarige leeftijd vrijelijk mag beschikken over zijn tegoed bij de Spaarkas wanneer hij ingevolge een beslissing van de jeugdrechtsbank te werk gesteld werd.

Art. 11 tot 15

De artikelen passen het beginsel van de verlaging van de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid toe op sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, het Strafwetboek en het Wetboek van Koophandel.

Art. 16

De inwerkingtreding van de wet behoort af te hangen van de afhandeling ervan, met dien verstande dat de Uitvoerende Macht over genoeg tijd moet beschikken om de regelingen te treffen die voor de toepassing van de nieuwe wetgeving noodzakelijk zijn.

PROPOSITION DE LOI

CHAPITRE I

De l'abaissement de l'âge
de la majorité civile

Article 1

Dans l'article 488 du Code civil, le mot « vingt-et-un » est remplacé par le mot « dix-huit ».

Art. 2

Dans l'article 388 du même Code, le mot « vingt-et-un » est remplacé par le mot « dix-huit ».

CHAPITRE II

Des conséquences de l'abaissement
de la majorité civile

Art. 3

L'article 151 du même Code, modifié par la loi du 14 juillet 1953, est remplacé par le texte suivant :

« Art. 151. — Les enfants majeurs qui n'ont pas atteint l'âge de vingt ans accomplis, ne peuvent contracter mariage sans le consentement de leur père et mère.

Tout dissentiment entre ceux-ci vaut consentement.

Si le père ou la mère est décédé, dans l'impossibilité de manifester sa volonté, absent, ou n'a aucune demeure connue, le consentement de l'autre suffit. Le dissentiment est constaté par l'Officier de l'Etat civil de la commune où le mariage doit être célébré.

Lorsque la filiation de l'enfant n'est établie qu'à l'égard d'un de ses auteurs, le consentement de celui-ci est requis.

Aucun consentement n'est requis si le père et la mère sont décédés, dans l'impossibilité de manifester leur volonté, absents, aucune demeure connue ou si la filiation de l'enfant n'est pas établie. »

Art. 4

Dans l'article 159 du même Code, le mot « vingt-et-un » est remplacé par le mot « dix-huit ».

Art. 5

A l'article 345, § 2, 2 du même Code, modifié par la loi du 21 mars 1969, les mots « vingt-et-un ans » sont remplacés par les mots « dix-huit ans ».

WETSVOORSTEL

HOOFDSTUK I

Verlaging van de leeftijd
van de burgerlijke meerderjarigheid

Artikel 1

In artikel 488 van het Burgerlijk Wetboek wordt het woord « eenentwintig » vervangen door het woord « achttien ».

Art. 2

In artikel 388 van hetzelfde wetboek wordt het woord « eenentwintig » vervangen door het woord « achttien ».

HOOFDSTUK II

Gevolgen van de verlaging van de leeftijd
van de burgerlijke meerderjarigheid

Art. 3

Artikel 151 van hetzelfde wetboek, gewijzigd bij de wet van 14 juli 1953, wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 151. — Meerderjarige kinderen die de volle leeftijd van twintig jaren niet hebben bereikt, mogen geen huwelijk aangaan zonder toestemming van hun ouders.

Zijn dezen het niet eens, dan geldt dit verschil van gevoelens als toestemming.

Indien de vader of de moeder overleden is, in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te kennen te geven, afwezig is of geen bekende verblijfplaats heeft, is de toestemming van de andere voldoende. Het verschil van gevoelens wordt geconstateerd door de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente waar het huwelijk moet worden voltrokken.

Wanneer de afstamming van het kind slechts ten aanzien van een van de ouders vaststaat, is de toestemming van deze vereist.

Er is geen toestemming vereist indien beide ouders overleden zijn, in de onmogelijkheid verkeren hun wil te kennen te geven, afwezig zijn, geen bekende verblijfplaats hebben of indien de afstamming van het kind niet vaststaat. »

Art. 4

In artikel 159 van hetzelfde wetboek wordt het woord « eenentwintig » vervangen door het woord « achttien ».

Art. 5

In artikel 345, § 2, 2°, van hetzelfde wetboek, gewijzigd bij de wet van 21 maart 1969, worden de woorden « 21 jaar » vervangen door de woorden « 18 jaar ».

Art. 6

A l'article 368, § 2 du même Code, modifié par la loi du 21 mars 1969, les mots « 21 ans » sont remplacés par les mots « 18 ans ».

Art. 7

L'article 433 du même Code est remplacé par le texte suivant :

« Art. 433. — Tout individu qui n'a pas atteint l'âge de 20 ans accomplis ou qui est âgé de plus de 65 ans accomplis peut refuser d'être tuteur. Celui qui aura été nommé avant l'âge de 65 ans pourra, à 70 ans, se faire décharger de la tutelle. »

Art. 8

A l'article 36 de la loi du 8 avril 1965 sur la protection de la jeunesse :

- a) aux 1^o et 4^o, les mots « de moins de dix-huit ans » sont supprimés;
- b) au 3^o, les mots « âgés de dix-huit ans accomplis » sont supprimés.

Art. 9

A l'article 40 de la même loi, les mots « vingt-cinq ans » sont remplacés par les mots « vingt ans ».

Art. 10

Les alinéas 2 et 3 de l'article 72 de la même loi sont remplacés par la disposition suivante :

« Pendant la minorité de l'intéressé, les sommes provenant de rémunérations et qui auraient été inscrites à un livret ou à un compte ouvert à son nom auprès de la Caisse générale d'Épargne et de Retraite, ne peuvent être retirées sans l'autorisation expresse de l'autorité à l'initiative de laquelle le livret d'épargne ou le compte à la Caisse générale d'Épargne et de Retraite a été ouvert. »

Art. 11

Aux articles 75, 83, 84 et 85 de la même loi, les mots « moins de dix-huit ans » sont supprimés.

CHAPITRE III

Modifications à d'autres dispositions

Art. 12

Dans le livre 1^{er}, titre 1^{er}, du Code de commerce :

- a) les articles 4 et 5 modifiés par la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse sont abrogés;

- b) l'article 6 est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 6. — Les actes de commerce indiqués dans les articles 2 et 3 ne sont pas valables comme tels à l'égard d'un mineur. »;

Art. 6

In artikel 368, § 2, van hetzelfde wetboek, gewijzigd bij de wet van 21 maart 1969, worden de woorden « 21 jaar » vervangen door de woorden « 18 jaar ».

Art. 7

Artikel 433 van hetzelfde wetboek wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Ieder die de volle leeftijd van 20 jaar niet bereikt heeft of die de volle leeftijd van 65 jaar bereikt heeft, kan weigeren voogd te zijn. Hij die vóór de leeftijd van 65 jaar benoemd is, kan zich op de leeftijd van 70 jaren van de voogdij doen ontslaan. »

Art. 8

In artikel 36 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming worden :

- a) in 1^o en 4^o, de woorden « beneden de leeftijd van achttien jaar » weggelaten;
- b) in 3^o, de woorden « beneden de volle leeftijd van achttien jaar » weggelaten.

Art. 9

In artikel 40 van dezelfde wet worden de woorden « vijftientig jaar » vervangen door de woorden « twintig jaar ».

Art. 10

Het tweede en het derde lid van artikel 72 van dezelfde wet worden door de volgende bepaling vervangen :

« Tijdens de minderjarigheid van de betrokkene kunnen de bijdragen uit lonen die op een spaarboekje of op een op zijn naam bij de Algemene Spaar- en Lijfrentekas geopende rekening mochten zijn ingeschreven, niet worden afgehaald zonder de uitdrukkelijke machtiging van de overheid die het spaarboekje of de rekening aldaar heeft doen openen. »

Art. 11

In de artikelen 75, 83, 84 en 85 van dezelfde wet worden de woorden « beneden de (volle) leeftijd van achttien jaar » weggelaten.

HOOFDSTUK III

Wijzigingen in andere bepalingen

Art. 12

In boek 1, titel 1, van het Wetboek van Koophandel :

- a) worden de artikelen 4 en 5, gewijzigd bij de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, opgeheven;

- b) wordt artikel 6 door de volgende bepaling vervangen :

« Art. 6. — De daden van koophandel in de artikelen 2 en 3 genoemd zijn als zodanig niet geldig ten aanzien van een minderjarige. »;

c) l'article 7 est abrogé.

Art. 13

L'article 25, 14°, des lois relatives au registre du commerce, coordonnées le 20 juillet 1964, est abrogé.

Art. 14

L'article 628, 3°, du Code judiciaire est abrogé.

Art. 15

A l'article 372*bis* inséré dans le Code pénal par la loi du 8 avril 1965 et à l'article 386*bis* inséré dans le même Code par la loi du 28 juillet 1962, les mots « de moins de dix-huit ans » sont supprimés.

CHAPITRE IV

Entrée en vigueur

Art. 16

La présente loi entre en vigueur le premier jour du sixième mois suivant celui au cours duquel elle aura été promulguée.

8 décembre 1981.

H. BROUHON
A. COOLS
A. BAUDSON
H. SIMONET
Y. BIEFNOT
R. DENISON

c) wordt artikel 7 opgeheven.

Art. 13

Artikel 25, 14°, van de wetten betreffende het handelsregister, gecoördineerd op 20 juli 1964, wordt opgeheven.

Art. 14

Artikel 628, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek wordt opgeheven.

Art. 15

In artikel 372*bis*, in het Strafwetboek ingevoegd bij de wet van 8 april 1965 en in artikel 386*bis*, in hetzelfde wetboek ingevoegd bij de wet van 28 juli 1962, worden de woorden « beneden de volle leeftijd van achttien jaar » weggelaten.

HOOFDSTUK IV

Inwerkingtreding

Art. 16

Deze wet treedt in werking de eerste dag van de zesde maand volgend op die waarin zij is afgekondigd.

8 december 1981.